

BESCHERMD STADSBEELD: Waterkwartier

toelichting & stadsbeeldatlas

Waterkwartier

Toelichting Beschermd Stadsbeeld

Beeldatlas

Gemeente Nijmegen

© Gelders Genootschap, Arnhem, juni 2004
in opdracht van Gemeente Nijmegen

Teksten en fotografie: drs. G.J.M. Derks
Beeldatlas: ing. B.T. Overbeek i.s.m. drs. G.J.M. Derks

Inhoud

Toelichting Beschermd Stadsbeeld

1	Inleiding	3
2	Ontwikkelingsgeschiedenis	4
2.1	De ontwikkeling van de stad Nijmegen.....	4
2.2	De ontwikkeling van de sociale woningbouw	5
2.3	Woningbouwvereniging "Nijmegen".....	6
2.4	Het Waterkwartier	6
2.5	Complexmatige sociale woningbouw.....	7
3	Huidige ruimtelijke karakteristiek	11
3.1	Stedenbouwkundige karakteristiek	11
3.2	Architectonische karakteristiek	14
4	Begrenzing	17
5	Nadere typering te beschermen waarden	18
6	Waardering (Motivering)	20
	Bronvermelding	20
	Beeldatlas	21

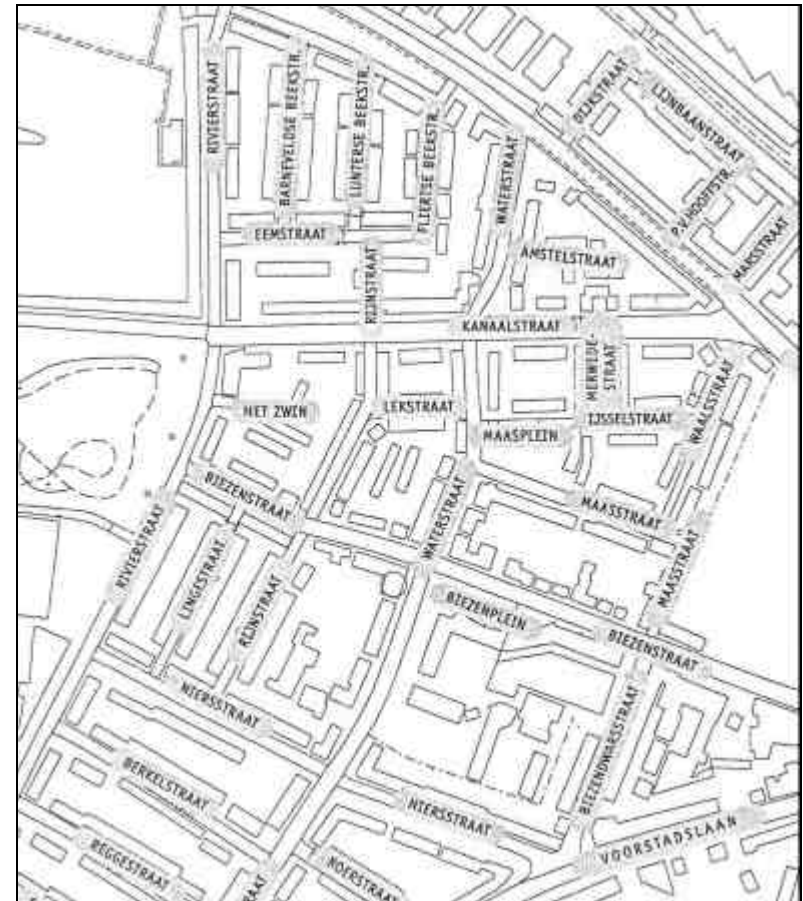
1 Inleiding

Het “Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier” betreft een gaaf bewaard gebleven, sterk samenhangend onderdeel van de wijk Waterkwartier, gelegen in het stadsdeel Nijmegen-West. De wijk heeft een min of meer driehoekige hoofdvorm en wordt in zijn geheel globaal begrensd door de Weurtseweg aan de noordoostzijde, de Voorstadslaan aan de zuidoostzijde en de Rivierstraat in het westen.

In het Waterkwartier is vooral sociale woningbouw te vinden, zowel uit de periode 1910-1940 als uit de periode na de Tweede Wereldoorlog. De woningen waren aanvankelijk vooral bedoeld voor arbeiders, werkzaam in de omliggende bedrijven. De in totaal ruim 1300 huurwoningen zijn thans in beheer bij Portaal (voorheen Woningbouwvereniging “Nijmegen”). De vooroorlogse woonbuurten zijn vrijwel uitsluitend uitgevoerd in laagbouw in de vorm van aaneengeschaalde eengezinswoningen. Binnen de vooroorlogse sociale woningbouw-complexen vormde het badhuis aan het Maasplein de enige functionele verbijzondering. Het badhuis en de aanpalende woningen zijn gesloopt en in 1994 door nieuwbouwwoningen vervangen. De woningen in particulier eigendom zijn hoofdzakelijk gesitueerd langs de oude (land)wegen Weurtseweg, Voorstadslaan, Waterstraat en Biezenstraat. Het betreft een aaneenschakeling van kleine en in verschillende stijlperiodes gerealiseerde projecten die nergens het schaalniveau van een straatwand overstijgen.

Het Beschermd Stadsbeeld omvat delen van een tweetal complexen in het noordoostelijke deel van het Waterkwartier, gebouwd door de voormalige Woningbouwvereniging “Nijmegen”. Daarvan behoren de woningblokken aan de Weurtseweg (1910-1912) tot de vroegste sociale woningbouw, waarvan in Nijmegen relatief weinig bewaard is gebleven. Dit complex zou de eerste sociale woningbouw zijn na de invoering van de Woningwet en is daarmee voor Nijmegen van hoge cultuurhistorische waarde. Het tweede complex dateert uit 1922-1924 en omvatte oorspronkelijk 360 eengezinswoningen en een badhuis. In 1994 is dit badhuis gesloopt tegelijkertijd met een tiental aanpalende woningen, waarna ter plekke vervangende nieuwbouw werd gerealiseerd. Van dit complex is het gedeelte aan weerszijden van het meest oostelijke deel van de Kanaalstraat in het Beschermd Stadsbeeld opgenomen. Daarvan vormt het ensemble van de Amstelstraat met het pleintje en de onderdoorgang aan de Kanaalstraat samen met de precies ertegenover gelegen Merwedestraat het meest karakteristieke

onderdeel. Hoewel de in het verleden uitgevoerde renovatiewerkzaamheden zich niet altijd uitstrekten over alle woningen, zijn de veranderingen op zich uniform uitgevoerd waardoor de rust en de eenheid binnen de complexen grotendeels bewaard zijn gebleven.

Waterkwartier. Straatnamen

2 Ontwikkelingsgeschiedenis

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkelingsgeschiedenis van het Waterkwartier beschreven. Het hoofdstuk start met een korte schets van de ontwikkeling van de stad Nijmegen voor wat betreft de periode tussen 1874 en 1940 (2.1). Daarna wordt achtereenvolgens ingegaan op de ontwikkeling van de sociale woningbouw (2.2) en op de woningbouwvereniging "Nijmegen" (2.3). Tenslotte wordt ingezoomd op het Waterkwartier (2.4).

2.1 De ontwikkeling van de stad Nijmegen

Met het aannemen van de Vestingwet van 1874 werd de status van Nijmegen als vestingstad opgeheven. Vanaf dat moment verschoof het zwaartepunt in de verdere stadsontwikkeling van de oude stad naar de nieuwe uitleg. Na de ontmanteling van de vestingwerken in de periode 1876-1880 werden in de eerste fase van de planmatige stadsuitleg in hoog tempo fraaie huizen gebouwd langs nieuwe ruime singels rond de stad en langs bestaande radiale uitvalswegen. Vanwege de goede bodemgesteldheid kwamen de hoger gelegen zandgronden in het zuiden en oosten het eerst in aanmerking voor bebouwing. Tot circa 1910 werd in dit deel van de stad hoofdzakelijk particuliere villa's en herenhuizen gebouwd voor gegoede burgers uit Nijmegen en welgestelden van elders. Het beleid van het gemeentebestuur was er destijds op gericht om Nijmegen als aantrekkelijke woonstad voor welgestelden krachtig te ondersteunen en de verzorgende functie van Nijmegen voor de regio verder te ontwikkelen. Mede door de enorme toestroom van immigranten groeide de bevolking van Nijmegen in de periode 1874-1914 van 23.000 tot 60.000 inwoners.

In deze voor Nijmegen expansieve periode bleven de minder bedeelden achter in de sterk verdichte en overvolle oude stad met haar benauwende en onhygiënische woonomstandigheden. Gemeente-architect J.J. Weve beschreef in 1903 de erbarmelijke toestanden van overbevolkte kleine en slechte woningen in het 'Rapport van een Onderzoek naar den Woningtoestand te Nijmegen'. In dat jaar telde Nijmegen nog 740 éénkamerwoningen! In vervolg op dit rapport deed de Nijmeegse Gezondheidscommissie twee jaar later aanbevelingen in de 'Memorie betrekking hebbende op de middelen ter verbetering van de Volkshuisvesting te Nijmegen'. De Gezondheidscommissie hield hierin een cijfermatig onderbouwd pleidooi voor de oprichting van een woningbouwvereniging ten behoeve van de bouw van arbeiderswoningen. Deze woningen moesten bij voorkeur worden

gebouwd in Nijmegen-West omdat daar de nieuwe industrie zich had gevestigd en bovendien de grondprijs laag was.

Nadat de industrialisatie in de 19de eeuw aan de overvolle vestingstad voorbij was getrokken, begon Nijmegen na de ontmanteling aan een inhaalslag; overigens zonder uit te groeien tot een echte industriestad. Talloze industriële kleinbedrijven, zoals Zeepfabriek Dobbelman, Willem Smit en Co's Transformatorenfabriek, Tricotagefabriek Müller & Co, Drukkerij Thieme, N.V. Kunstzijdespinnerij Nijma en de Electriciteit-centrale PGEM, vestigden zich op de logistiek gunstig gesitueerde en niet dure terreinen in het westen van de stad: in de omgeving van de nieuwe haven, het spoorwegemplacement en het in 1928 geopende Maas-Waalkanaal. In navolging van het advies van de Gezondheidscommissie werden in de directe nabijheid van deze industrieën in de eerste helft van de twintigste eeuw op initiatief van Woningbouwvereniging "Nijmegen" grote concentraties arbeiderswoningen gebouwd in de westelijke wijken Waterkwartier, Willemskwartier en Wolfskuil. Voor de meer geschoolde bovenlaag van de arbeidersklasse werden door "De Gezonde Woning" en "De Gemeenschap" complexmatig woningen gebouwd in de wijk Hengstdal in Nijmegen-Oost.

Wijken met sociale woningbouwcomplexen van behoorlijke omvang zijn in de vooroorlogse periode alleen gerealiseerd in de grotere steden van Nederland. Bepalend voor de architectonische vormgeving van de woningen en de stedenbouwkundige opzet van de wijk was de stedelijke context. Het stedenbouwkundige concept van de tuinstadgedachte, dat gericht was op een doelmatig, gevarieerd en kleinschalig beeld op de schaal van een dorp, werd voornamelijk toegepast in de stedelijke periferie. Zo kregen de vooroorlogse wijken Waterkwartier, Wolfskuil, Willemskwartier en Hengstdal aan de toenmalige stadsrand van Nijmegen een overzichtelijke en hiërarchische structuur met pleinen, rechte hoofdstraten en korte intieme woonstraten. In de opzet was ruimte voor achtertuinen en bij een deel van de woningen ook voor (kleine) voortuinen. In het algemeen kregen de nieuwe wijken echter een stedelijker en steniger karakter dan was bedoeld met de tuinstadgedachte. De wijken lagen te dicht bij het stadscentrum om ze als volledig zelfvoorzienende eenheden op te zetten.

2.2 De ontwikkeling van de sociale woningbouw

Ten tijde van de nieuwe Nijmeegse stadsuitleg (1880-1910) was volkswoningbouw voor beleggers veel minder lucratief dan de bouw van villa's en herenhuizen. Afgezien van enkele kleinschalige volkswoningbouwprojecten in de wijken

Bottendaal en Altrade lieten particuliere bouwers het toen voor de arbeidersklasse afweten. De gemeente Nijmegen nam zelf evenmin het initiatief tot de bouw van arbeiderswoningen om het particulier initiatief niet in de weg te staan. Wel trachtte zij middels rapportages van de Gezondheidscommissie greep te krijgen op de beroerde woonomstandigheden van de arbeiders in de verkrotte binnenstad. Op landelijk niveau werden voorstellen voor wettelijke maatregelen ter verbetering van de volkshuisvesting gedaan in het rapport 'Het vraagstuk der Volkshuisvesting' (1896) van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Vooral vanuit de medische wereld drong op het einde van de 19de eeuw het besef door dat de huisvesting van arbeiders verbetering behoeft. Het waren (semi) filantropische instellingen die destijds actie ondernamen en mede de basis legden voor de sociale woningbouw.

De Rijksoverheid realiseerde zich dat zij zich niet langer afzijdig kon houden van de huisvestingsproblematiek en dat wetgeving nodig was om tot planmatige stadsuitbreidingen te komen en waarborgen te bieden voor bouwtechnisch goede en functionele arbeiderswoningen. Dit bewustwordingsproces leidde tot actief ingrijpen van de Rijksoverheid en het in werking treden van de Woningwet in 1901. In deze wet werden de bevoegdheden en verplichtingen van gemeentebesturen met betrekking tot de kwaliteit van de volkshuisvesting en de stedenbouw geregeld. Gemeenten kregen de bevoegdheid om woningen onbewoonbaar te verklaren en te onteigenen, en werden verplicht gesteld om een bouwverordening en een uitbreidingsplan op te stellen. In Nijmegen trad op 1 februari 1905 een Bouwverordening in werking aan de hand waarvan nieuwbouwplannen werden getoetst. Een integraal uitbreidingsplan voor de gemeente Nijmegen kwam in 1934 gereed naar ontwerp van ir. Siebers. De voor arbeiderswoningbouw bestemde locaties waren vooral in het westen van de stad gesitueerd. Bij de aankoop en toewijzing van bouwgrond voor arbeiderswoningen vervulde de gemeente een cruciale rol.

De Woningwet van 1901 regelde eveneens de wettelijke toelating van instellingen uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting. De wet bood aan deze instellingen de mogelijkheid van voorschotten en bijdragen van overheidswege en verschaft daarmee aan woningbouwverenigingen voldoende financiële armslag om veel meer dan voorheen grootschalige complexen betaalbare arbeiderswoningen te bouwen. De gemeenten stonden financieel garant voor deze verenigingen. Hoewel de zorg voor een goede volkshuisvesting met de Woningwet meer bij de overheid kwam te liggen, werd het rijksbeleid tot

1940 niettemin in belangrijke mate bepaald door het inzicht dat particulier initiatief geacht werd te voorzien in krotopruijing en vervangende nieuwbouw.

Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog kwam kortstondig een actievere overheidsinterventie op gang omdat de particuliere woningbouw stagneerde als gevolg van de explosief stijgende bouwmaterialenprijzen. In deze periode werden veel nieuwe woningbouwverenigingen bij Koninklijk Besluit toegelaten en van financiële ondersteuning voorzien. In 1920 had de sociale huursector een aandeel van 87% in de totale bouwproductie. Daarna liberaliseerde het woningbouwbeleid, hetgeen leidde tot een beperking van de financiële faciliteiten en het stimuleren van het particuliere initiatief door middel van een premiestelsel. Met de opkomst van de particuliere bouw werden omwille van de financiële zekerheid veelal middenstandswoningen gebouwd. In de periode 1925-1940 werd de woningbouwmarkt nagenoeg volledig beheerst door de particuliere bouwondernemers. In Nijmegen speelden zij een hoofdrol in de bouw van middenstandswoningen in het oosten en zuiden van de stad, met concentraties in de Schildersbuurt en de Hazenkamp.

2.3 Woningbouwvereniging “Nijmegen”

In de periode 1901-1940 waren in Nijmegen drie woningbouw-verenigingen op grote schaal actief op het gebied van de arbeiderswoningbouw, namelijk: Woningbouwvereniging “Nijmegen”, Arbeiders Woningbouwvereniging “De Gezonde Woning” en Woningbouw-vereniging “De Gemeenschap”. Deze verenigingen bouwden voornamelijk in de periode tussen 1915 en 1935.

De woningbouwvereniging “Nijmegen” werd in 1906 opgericht door 22 Nijmeegse burgers. Deze vereniging was algemeen en neutraal van uitgangspunt en kende geen levensbeschouwelijke grondslag. Velen beschouwden “Nijmegen” als een gemeentelijke instantie omdat in het bestuur van de vereniging twee leden gedelegeerd waren vanuit het Nijmeegse gemeentebestuur. “Nijmegen” verkreeg goedkeuring bij Koninklijk Besluit van 8 juni 1907 en werd toegelaten als vereniging uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting bij Koninklijk Besluit van 25 september 1907.

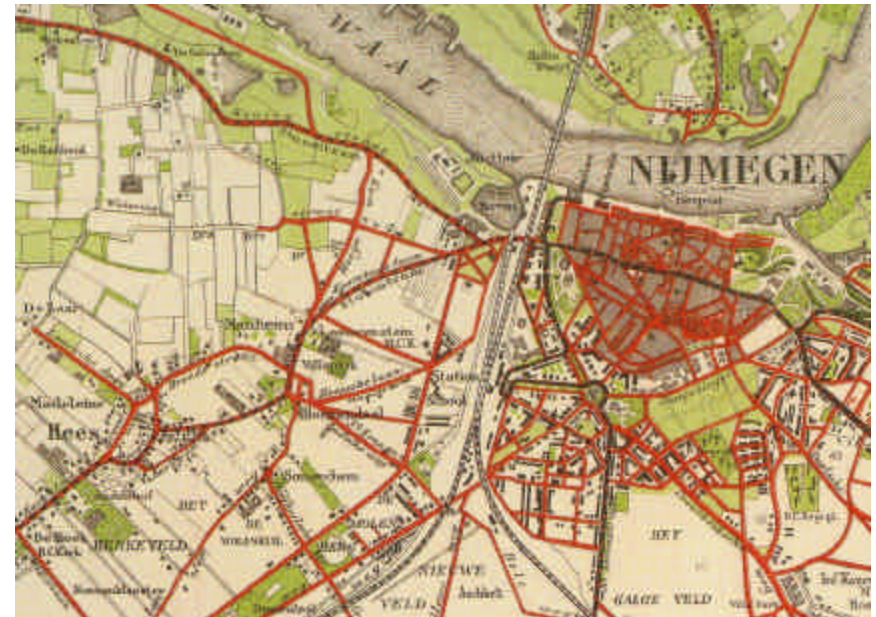
“Nijmegen” hield zich aanvankelijk alleen bezig met de aankoop en sloop van krotten in de binnenstad. Na enkele jaren werd deze doelstelling bijgesteld tot het saneren van krotten, uitsluitend in samenhang met vervangende nieuwbouw voor arbeiders. Voor de Tweede Wereldoorlog bouwde de vereniging vrijwel uitsluitend voor de lagere inkomensklassen in de wijken Waterkwartier, Willemkwartier en Wolfskuil. Uitzondering hierop vormden twee kleine woningbouwcomplexen voor middenstanders uit de jaren 1920-1922 aan de Heydenrijkstraat en de Javastraat.

Alle woningen van “Nijmegen” werden gebouwd naar ontwerp van Johannes Coenradus Hermans (1859-19??), met uitzondering van het complex aan de Javastraat dat door architect M.E. Veugelers werd ontworpen. Hermans was tot augustus 1929 bij de vereniging in dienst als ‘huisarchitect’. In de periode 1919-1925 werd hij in zijn werk bijgestaan door esthetisch adviseur J.W. Hoffmann; dit naar aanleiding van een verzoek van de Nijmeegse gemeenteraad aan “Nijmegen” om meer aandacht te besteden aan de esthetische verzorging van de volkswoningbouw. In 1929 werd architect Hermans opgevolgd door W.Th. Reijnen jr. die tot ca. 1950 de nieuwe woningbouwcomplexen voor “Nijmegen” ontwierp.

2.4 Het Waterkwartier

Het gebied waarin vanaf omstreeks 1910 het Waterkwartier verrees was een relatief open landbouwgebied met een betrekkelijk grofmazige verkaveling. Het werd ontsloten door de Weurtseweg (vroeger Koningstraat), de belangrijkste oude

route naar verder westwaarts gelegen dorpen als Weurt en Beuningen, en de in de richting van Hees lopende Voorstadslaan. Daar tussenin lag vanouds de Biezenstraat, een smalle landweg ter ontsluiting van het gebied De Biezen. In de huidige Waterstaat is nog min of meer het beloop te herkennen van de vroegere Hogeweg, die een verbinding vormde tussen het dorp Hees en de Weurtseweg. Aan de bestaande wegen stond aan het begin van de 20ste eeuw enige verspreid gelegen bebouwing.

Nijmegen omstreeks 1910

De stedenbouwkundige opzet voor het Waterkwartier maakte nog geen deel uit van het Uitbreidingsplan van 1908. Vermoedelijk is het stedenbouwkundige plan voor het Waterkwartier tot stand gekomen in nauw overleg tussen de directeur gemeentewerken en J.C. Hermans als architect van de woningbouwvereniging. Het Waterkwartier werd - met uitzondering van de oudste bebouwing aan de Weurtseweg - ontwikkeld als een tuindorppachtige woonwijk, een voor Nederland kenmerkende sobere uitwerking van de invloedrijke tuinstadgedachte gedurende het interbellum. Het Waterkwartier is vooral gebouwd als woonwijk voor arbeiders, met hoofdzakelijk in laagbouw uitgevoerde, aaneengeschakelde eengezinswoningen. Tussen deze sociale woningbouw werden ook enkele

particuliere woningen gebouwd, vooral langs de oude (land)wegen Weurtseweg, Voorstadslaan, Waterstraat en Biezenstraat. Doordat het een aaneenschakeling van kleine en in verschillende stijlperiodes gerealiseerde projecten betrof, die nergens het schaalniveau van een straatwand overstijgen, ontstond aan deze wegen een gedifferentieerd bebouwingsbeeld. De complexmatig gerealiseerde sociale woningbouw tussen deze wegen vertoont een meer samenhangend bebouwingsbeeld. De voorzieningen en bedrijfsgebouwen werden hoofdzakelijk geconcentreerd ten noorden van de Weurtseweg en ten westen van de Rivierstraat.

2.5 Complexmatige woningbouw

De vooroorlogse sociale woningbouw in het Waterkwartier is gefaseerd en verspreid over de wijk gerealiseerd in de periode van 1910 tot 1940. Het betreft vier min of meer op zichzelf staande complexen van verschillende grootte. Na de Tweede Wereldoorlog is het driehoekige gebied dat wordt begrensd door de Weurtseweg, Rivierstraat en Voorstadslaan grotendeels volgebouwd door Woningbouwvereniging "Nijmegen".

De vooroorlogse sociale woningbouw is in vier fasen gerealiseerd:

- 1910-1912: complex van 81 woningen (75 eengezinswoningen, drie beneden- en drie bovenwoningen) aan weerszijden van de Weurtseweg, uitgevoerd in meerdere fasen.
- 1922: complex van 314 woningen, vier winkels en een badhuis, ten noorden en ten zuiden van de Kanaalstraat, verdeeld over tien blokken, uitgevoerd in twee fasen.
- 1930: complex van 85 eengezinswoningen aan de Niers- en Roerstraat.
- 1940: complex van 126 eengezinswoningen tussen de Biezen- en Niersstraat.

Het Beschermd Stadsbeeld betreft delen van de hierboven onder a. en b. genoemde complexen, later respectievelijk bekend als Weurtseweg I en Weurtseweg II.

Het Waterkwartier, fragment Topografische kaart 1931

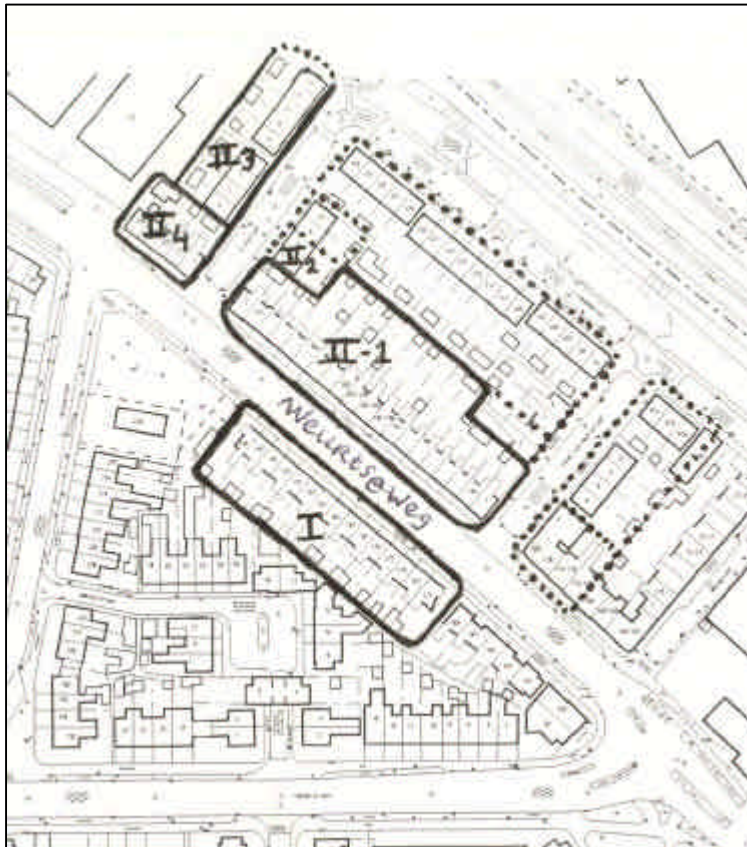
Weurtseweg I

De volkswoningbouw in het complex Weurtseweg I werd uitgevoerd in meerdere fasen. Voor het Beschermd Stadsbeeld zijn alleen de eerste twee fasen van belang. De eerste fase omvatte een blok van vijftien aaneen gebouwde woningen aan de zuidwestzijde van de Weurtseweg (huidige nummers 171 t/m 193), waarvoor op 17 september 1909 de definitieve bouwvergunning werd verleend.

Voor de tweede fase - de bouw van 42 woningen ten noordoosten van de Weurtseweg - werd op 8 augustus 1911 vergunning verleend. Deze 42 woningen waren verdeeld over vier blokken, waarvan alleen de beide blokken aan de Weurtseweg bewaard zijn gebleven:

- een blok van 23 aaneen gebouwde woningen, waaronder drie beneden- en drie bovenwoningen (huidige nummers Weurtseweg 182 t/m 222, Pater Van Hooffstraat 1 en Dijkstraat 2)
- een blok van vijf woningen (huidige nummers Weurtseweg 224 t/m 230 en Dijkstraat 1).

De blokken aan de Dijkstraat en Pater van Hooffstraat zijn door nieuwbouw vervangen.

Weurtseweg I; Fase I en Fase II (in 4 blokken)

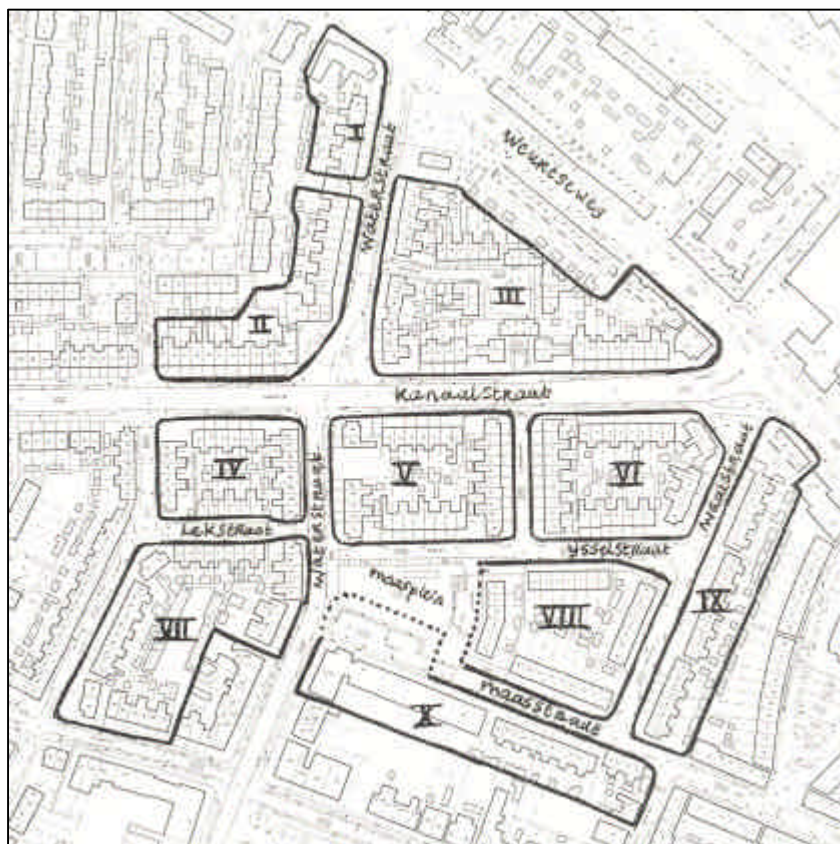

Delen van het complex Weurtseweg I, boven fase I, onder fase II

Weurtseweg II

Het complex Weurtseweg II omvatte de bouw van 314 arbeiders-woningen, vier winkels en een badhuis op het terrein gelegen tussen de Weurtseweg en de Biezenstraat. De woningen waren verdeeld over een tiental blokken. De eerste fase omvatte de bouw van 165 woningen met een winkel en een badhuis in de blokken V, VI en VIII-X, waarvoor op 22 februari 1921 vergunning werd verleend. De tweede fase betrof het resterende gedeelte, zijnde 149 woningen en drie winkels in de blokken I-IV en VII. Hiervoor werd op 29 juli 1921 een bouwvergunning afgegeven.

Complex Weurtseweg II; in Romeinse cijfers de blokkenindeling

Het plein aan de Amstelstraat (complex Weurtseweg II, blok III)

Woningen aan de Weurtseweg 161-165 (complex Weurtseweg II, blok III)

Latere toevoegingen, renovaties, sloop en vervangende nieuwbouw

Naderhand zijn bij de woningen bergplaatsen gebouwd, deels nog voor de Tweede Wereldoorlog. In de jaren zestig, zeventig, tachtig en negentig van de twintigste eeuw werden complexmatig renovatiewerkzaamheden uitgevoerd ten einde de technische kwaliteit en de functionele bruikbaarheid van de woningen te verbeteren. Per complex strekten de werkzaamheden zich niet altijd uit over alle woningen; wel zijn de veranderingen op zich uniform uitgevoerd waardoor de rust en de eenheid binnen het complex grotendeels bewaard zijn gebleven.

De gevolgen van de renovaties voor het bebouwingsbeeld zijn relatief beperkt gebleven, aangezien de meest ingrijpende wijzigingen binnenin de woningen en aan de achterzijde plaatsvonden. De architectuur bleef redelijk gaaf bewaard. Zo zijn de oorspronkelijke gevelindeling alsmede de karakteristieke segmentbogen en rollagen met uitgemetselde waterlijsten nog intact. De vernieuwde dakkapellen bleven afgestemd op de ritmiek van de afzonderlijke woningen. Daarentegen zijn de voordeuren vervangen en kenmerkende vensterindelingen gewijzigd, terwijl bij het complex Weurtseweg I de gemetselde schoorstenen werden gesloopt. Deze wijzigingen hebben samen geleid tot een zekere verschraling ten opzichte van het oorspronkelijke bebouwingsbeeld.

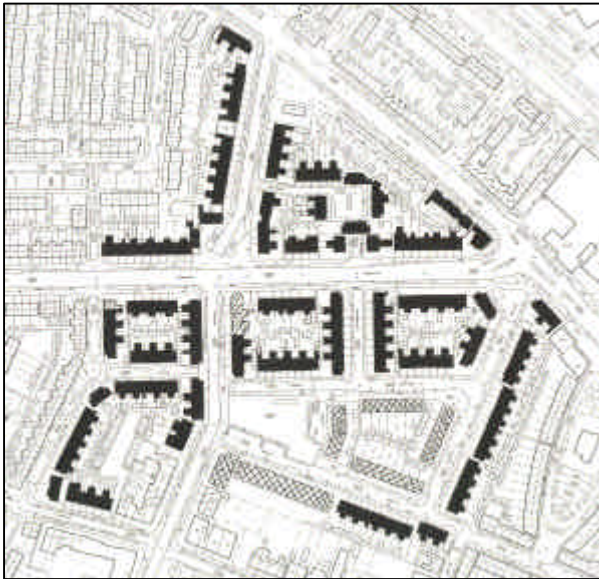
Het meest ingrijpend was de sloop rondom het Maasplein van blok VIII en een deel van blok X, inclusief het badhuis. Daarbij werd het Maasplein vergroot en verzeen enkele nieuwe woonblokken met zowel eengezins- als etagewoningen. De (vervangende) nieuwbouw in het gebied heeft een meer stedelijke allure die uitdrukking geeft aan het gegeven dat het Waterkwartier niet langer een perifere wijk aan de stadsrand is, maar is opgeslokt in het geheel van de stad. Recent zijn ook enkele woningen aan de Waterstraat gesloopt, behorend tot blok V.

3 Huidige ruimtelijke karakteristiek

In dit hoofdstuk wordt de huidige ruimtelijke karakteristiek van het Waterkwartier beschreven. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de stedenbouwkundige karakteristiek (3.1) en de architectonische karakteristiek (3.2).

*Waterkwartier,
Links: Complex Weurtseweg I, onder:
Weurtseweg II.
Zwart: nog bestaande oorspronkelijke
bouwblokken. Geruit: vervangende
nieuwbouw of later toegevoegde
bouwblokken. Gearceerd: recent
gesloopte blokken.*

3.1 Stedenbouwkundige karakteristiek

De stedenbouwkundige hoofdstructuur van het Waterkwartier kenmerkt zich door een hiërarchisch geordend stratenpatroon en (nagenoeg) gesloten bouwblokken. Het stratenpatroon bestaat uit lange en rechte hoofdontsluitingswegen, elkaar haaks kruisende wijkontsluitingen en overwegend korte woonstraten daar tussen. In het algemeen wordt de zichtlengte korter naarmate het belang van de straat in de hiërarchische structuur afneemt. De radiale hoofdontsluitingswegen Weurtseweg en Voorstadslaan bakenen de wijk af. Aan de westzijde vormt de Rivierstraat samen met een groene zone met sportvelden de scheiding tussen de woningbouw en het industriegebied.

De elkaar haaks kruisende Kanaalstraat en Waterstraat zijn de belangrijkste wijkontsluitingswegen in het gebied. Daarnaast vormen de Biezenstraat en de Niersstraat belangrijke structuurbepalende lijnen in het gebied. Binnen deze overzichtelijke en eenvoudige hoofdopzet zijn bescheiden variaties en accenten aangebracht in de vorm van asverspringingen en pleinvormige verbredingen van straten en kruisingen.

Merwedestraat, gezien in de richting van de IJsselstraat

De aansluiting van de Kanaalstraat op de Weurtseweg is verbreed tot een min of meer pleinvormige ruimte, ter accentuering van de hoofdtoegang tot de oudste delen van het Waterkwartier. Het pleinkarakter wordt benadrukt doordat het winkelpand van blok III en een drietal woningen van Blok VI met de voorgevels naar het plein zijn gericht. Ook het kruispunt met de Waterstraat is verbreed tot

een pleinvormige ruimte met daarop enkele parkeerhavens. De beide winkels van blok II zijn aan dit plein gesitueerd.

Kanaalstraat, gezien vanaf de Weurtseweg

Woningen (Blok III; Kanaalstraat 192-198) op de tot een pleinvormige ruimte verbrede hoek van de Waterstraat en Kanaalstraat.

Het Maasplein en de Amstelstraat vormen de belangrijkste verbijzonderingen in de stedenbouwkundige structuur. Het ruime Maasplein vormt het ruimtelijke hart van de wijk en grenst met de korte zijde aan de Waterstraat. De oorspronkelijke bebouwing aan twee van de vier pleinwanden is in 1994 door nieuwbouw

vervangen. Een nieuwbouwblok met etagewoningen accentueert de hoek van het Maasplein met de Waterstraat. Bij de herinrichting van het plein is rekening gehouden met de archeologische bodemvondsten ter plaatse en is een sculpturale lichtarmatuur van formaat toegevoegd. De ingrepen hebben het plein meer dan voorheen een stedelijk karakter gegeven. Door deze wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke situatie valt het Maasplein buiten de begrenzing van het Beschermd Stadsbeeld.

Poortgebouw aan de Amstelstraat, gezien vanaf de Kanaalstraat

De winkelhaakvormige Amstelstraat met onderdoorgang en twee tot pleinachtige ruimten verbrede straatdelen is een kleinschaliger verbijzondering in de stedenbouwkundige structuur aan de noordzijde van de Kanaalstraat. De Amstelstraat heeft een introvert, maar intiem karakter.

De Merwedestraat in het verlengde van de onderdoorgang brengt de (visuele) koppeling tot stand met de blokken V en VI aan de zuidzijde van de Kanaalstraat. Dit fraaie ensemble vormt de kern van het Beschermd Stadsbeeld.

Merwedestraat, doorzicht naar het poortgebouw aan de Amstelstraat

Bouwblokken vormen de belangrijkste bouwstenen in de ruimtelijke compositie van straten en pleinen in de vooroorlogse delen van het Waterkwartier. De gevarieerd belijnde rooilijnen markeren de stedelijke ruimte; gevelwanden bakenen de openbare ruimte af. De woningen staan in het algemeen vrij dicht aan de straat en zijn aaneengeregen tot min of meer gesloten straatwanden. Met name de structuurbepalende wegen zijn aan weerszijden voorzien van in de verharding opgenomen laanbeplanting.

In straten waar voortuinen en/of bomen ontbreken is het beeld steenachtig. Met uitzondering van enkele doorgaande routes zijn de meeste straten voorzien van een klinkerbestrating.

In het complex Weurtseweg I zijn de voortuintjes van de straat gescheiden door middel van smeedijzeren hekwerken, net als bij de aangrenzende huizen aan de Weurtseweg nummers 161 t/m 169.

In de rest van het complex Weurtseweg II zijn vrijwel overal nog de oorspronkelijke lage gemetselde muurtjes rondom de kleine voortuinen te vinden. De muren

hebben ezelsruggen als afwaterende beëindigingen met op de hoeken van de toegangspaden naar de woningen in beton en grind uitgevoerde accenten.

Erfafscheidingen voortuinen: links smeedijzeren hekwerk (complex Weurtseweg I), rechts lage gemetselde tuinmuurtjes (Weurtseweg II)

De binnenterreinen met individuele achtertuinten en schuurtjes zijn (nagenoeg) geheel door woningen en gemetselde hoge tuinmuren omsloten en spelen in de visuele beleving van de complexen een ondergeschikte rol, met uitzondering van enkele hoeklocaties.

Hoge gemetselde tuinmuren als erfafscheiding in de Amstelstraat

3.2 Architectonische karakteristiek

Het algemene architectonische beeld van het Waterkwartier wordt in belangrijke mate bepaald door bouwblokken met aaneengesloten gevelwanden van afwisselende lengte, net als in de meeste andere vooroorlogse woonbuurten. Er zijn duidelijke overeenkomsten in de architectonische kenmerken van de verschillende complexen. Kleinschaligheid, ambachtelijkheid en eenvoud kenmerken deze traditionele architectuur: gemetselde gevels, hellende daken met keramische pannen, in hout uitgevoerde deuren, ramen, kozijnen, vloer- en kapconstructies. Niettemin zijn de verschillende complexen duidelijk als afzonderlijke en samenhangende eenheden herkenbaar.

Complex Weurtseweg I

In tegenstelling tot het algemene architectonische beeld van het Waterkwartier heeft het oudste complex (Weurtseweg I) nog een 19de-eeuwse uitstraling, met duidelijke invloeden van de neorenaissance. Kenmerken zijn de speklagen in geel metselwerk, hoge en smalle gevelopeningen, blinde segmentbogen met metselmozaïek in de boogtrommels. De gemetselde schoorstenen zijn verwijderd.

Weurtseweg (fase I)

Het blok aan de zuidzijde van de Weurtseweg (fase I) omvat vijftien aaneengebouwde woningen. Door de afwijkende vormgeving van de beide kopwoningen

en de onderbreking van de langskap met "topgevels" heeft het langgerekte blok een levendig karakter.

De beide kopwoningen

Detallering woningen fase I

Het resterende deel van het complex aan de noordzijde van de Weurtseweg (fase II) omvat twee blokken, een groot langgerekt blok en een kleiner blok van vijf woningen. Net als bij het blok uit fase I hebben de kopwoningen van het lange blok en de aangrenzende kopwoning van het kleine blok een enigszins afwijkende vormgeving. Ook zijn ze hoger opgetrokken. Dit laatste geldt ook voor het middendeel van het grote blok waarin enkele beneden- en bovenwoningen zijn ondergebracht.

Complex Weurtseweg I- langgerekte blok (fase II)

Complex Weurtseweg I- kleine blok (fase II), aan de linkerkzijde vanouds afgesloten met een vlakke eindgevel.

Complex Weurtseweg II

De bebouwing van complex II bestaat voornamelijk uit aaneen geschakelde eengezinswoningen van één bouwlaag met kap. De woningen zijn met de

voorgevels naar de straat gericht. In de straatwanden is geleding en ritme aangebracht door de in hout uitgevoerde deuren, ramen en dakkapellen en door de gemetselde topgevels en schoorstenen. Deze repeterende onderdelen benadrukken bovendien de afzonderlijke woning binnen het grotere geheel.

Verbijzonderingen in de vorm van een topgevel, gevelvoorsprong of onderdoorgang (poort) zijn vooral te vinden bij woningen op hoeken, in het midden van een langere bouwstrook en op zichtlocaties.

Kanaalstraat hoek Merwedestraat (complex Weurtseweg II, blok VI)

De nadruk ligt op de vlakke bakstenen gevels waaraan weinig contrasterende onderdelen zijn toegevoegd. Wel is eenvoudig siermetselwerk toegepast, zoals uitspringende banden onder de dakranden en onder de goten.

IJsselstraat 2-6; siermetselwerk onder de dakranden en goten

Ook de doorgaande daken met overwegend rode keramische pannen vormen een sterk visueel verbindend element. De evenwijdig aan de Kanaalstraat gesitueerde woningblokken zijn gedekt met gesmoorde pannen. De grote verscheidenheid aan kapvormen (zadel-, schild-, wolf- en mansardedaken) zorgt voor een schilderachtig effect. In het oog springende accenten ('landmarks') komen niet voor.

De woon-winkelpanden zijn nog steeds als zodanig herkenbaar doordat deze panden nog steeds een winkelfunctie hebben. Ondanks verschillende wijzigingen, waaronder uitbouwen aan zij- en achterkant, is ook van deze panden de hoofdvormen bewaard gebleven. De herkenbaarheid als onderdeel van het complex is sterk verminderd door dat de bakstenen gevels van een afwijkende kleur zijn voorzien.

Amstelstraat 4-6; siermetselwerk

Het woon-winkelpand (Weurtseweg 157-159) op de hoek met de Kanaalstraat

4 Begrenzing

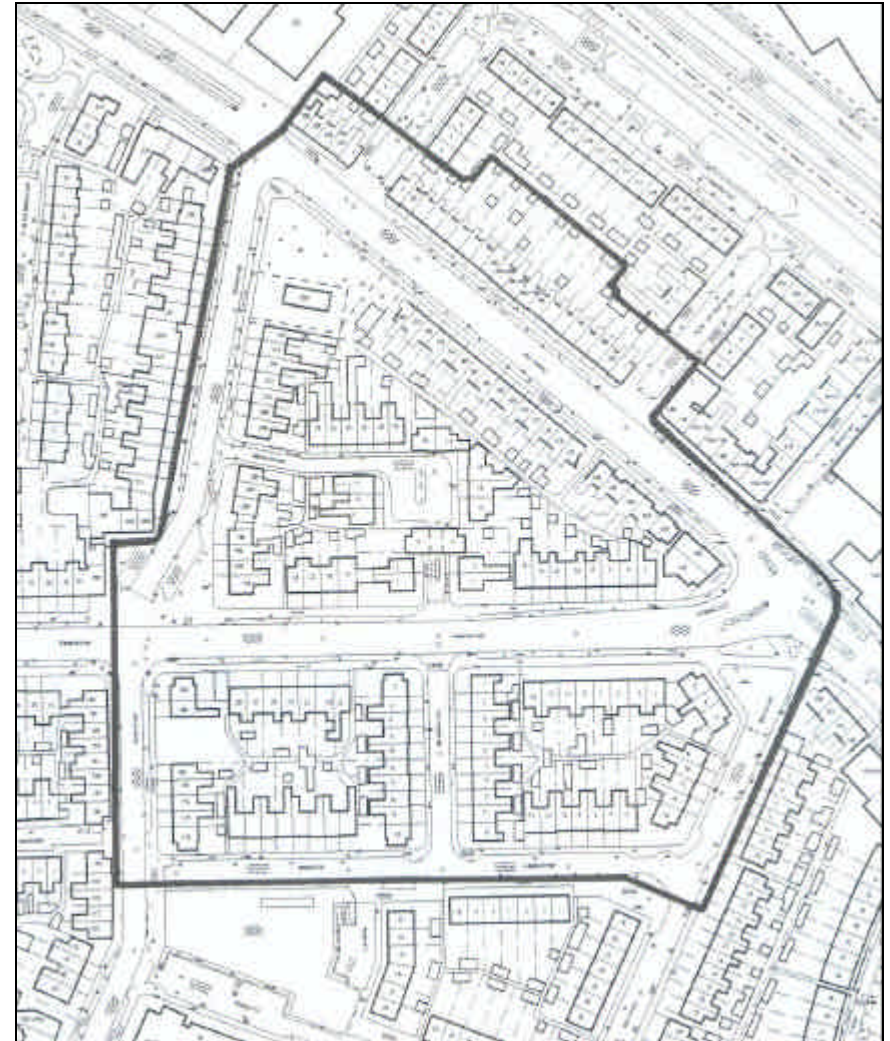
Het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier omvat de aan de Weurtseweg gebouwde blokken van het complex Weurtseweg I en de blokken III, V en VI van het complex Weurtseweg II. Samen vormen deze blokken een herkenbaar, afgerond en ruimtelijk samenhangend geheel.

Aan de noordoostzijde ligt de grens op de achterste perceelsgrenzen van de woningen aan de Weurtseweg nummers 182 t/m 230 en de Pater Van Hooffstraat nummer 1 en Dijkstraat nummers 1 en 2.

Aan de oostzijde van het Beschermd Stadsbeeld ligt de grens aan de oostzijde van de Waalstraat; de pleinvormige verbreding van de samenkomst van de Waalstraat, Kanaalstraat en Weurtseweg ligt aldus binnen de begrenzing.

Aan de zuidzijde van het Beschermd Stadsbeeld ligt de grens aan de zuidzijde van de IJsselstraat en het in het verlengde daarvan gelegen deel van het Maasplein.

Aan de westzijde van het Beschermd Stadsbeeld ligt de grens aan de westzijde van de Waterstraat; de pleinvormige verbreding van de kruising van de Waterstraat en de Kanaalstraat ligt aldus binnen de begrenzing.

Begrenzing Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier (noorden boven)

5 Nadere typering te beschermen waarden

Essentieel is dat het grootste deel van het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier herkenbaar is als een tuindorpachtige woonwijk, een voor Nederland kenmerkende sobere uitwerking van de invloedrijke tuinstadgedachte gedurende het interbellum. Het complex Weurtseweg I werd echter al in de periode daarvoor gerealiseerd.

Beschermenswaardig zijn de stedenbouwkundige opzet én het bebouwingsbeeld, in goede onderlinge samenhang ontworpen. Voor wat betreft het bebouwingsbeeld zijn de van belang zijnde kenmerken ook in beeld uitgewerkt: zie hiervoor de bijgevoegde Beeldatlas.

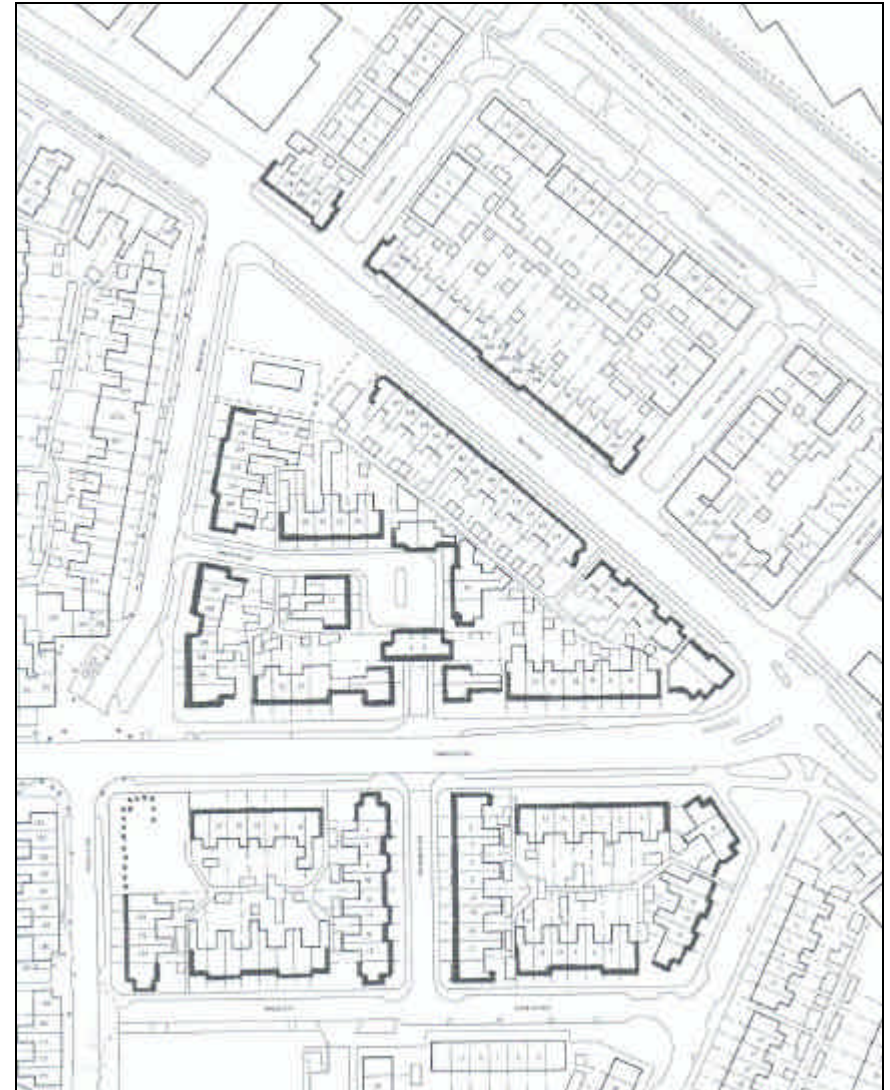
Met betrekking tot de **stedenbouwkundige structuur** zijn van belang:

Algemeen:

- het stratenpatroon met zowel brede langere, rechte straten (Weurtseweg en Kanaalstraat) als smalle korte straten en enkele tot pleinachtige ruimten verbrede straatdelen/kruisingen;

In het bijzonder:

- de winkelhaakvormige Amstelstraat met onderdoorgang en de pleintjes in het midden van het bouwblok en aan de Kanaalstraat;
- de ligging van de Merwedestraat, exact tegenover de Amstelstraat;
- de benadrukking van de Kanaalstraat als hoofdtoegang tot dit deel van het Waterkwartier door de pleinvormige ruimte op de hoek van de Weurtseweg-Kanaalstraat-Waalstraat, hetgeen wordt ondersteund door de situering en oriëntatie van de voorgevels van het blok Waalstraat 2-4-6;
- de pleinvormige ruimte op de hoek van de Waalstraat-Kanaalstraat met de daaraan gesitueerde winkelpanden;
- de rooilijnen (alle voorgevelrooilijnen, maar ook de zijgevelrooilijnen voor zover deze gericht zijn naar de straat, of van daaraf in het zicht liggen, en in een enkel geval (zoals het poortgebouw) ook de achtergevelrooilijnen) en de verspringingen daarin. (Zie de hiernaast afgebeelde rooilijnenkaart)

Belangrijke rooilijnen (noorden boven)

Met betrekking tot het **bebouwingsbeeld** zijn van belang:

- de kleinschaligheid, ambachtelijkheid en eenvoud van de architectuur;
- het type bebouwing:
Complex Weurtseweg I: in lange rijen aaneen gebouwde eengezins-woningen van één bouwlaag met kap, opgetrokken in een door de neorenaissance beïnvloede architectuur, waarbij de kap op een beperkt aantal plekken wordt onderbroken door "topgevels" (zuidzijde Weurtseweg) of waarbij de eindwoningen en de middenpartij hoger zijn opgetrokken (noordzijde Weurtseweg);
Complex Weurtseweg II: in blokken van wisselende lengte aaneen gebouwde woningen van één bouwlaag met kap, waarbij langskappen en topgevels elkaar afwisselen en sprake is van verschillende kapvormen;
- de geleding en ritmiek in het bebouwingsbeeld die ontstaat door de toepassing van repeterende onderdelen als de in hout uitgevoerde deuren, ramen en dakkapellen en de gemetselde topgevels en schoorstenen;
- de benadrukking van de afzonderlijke woningen binnen de blokken, door bovengenoemde repeterende onderdelen;
- de eenheid in het materiaalgebruik: bakstenen gevels, houten deuren, ramen en dakkapellen, daken met - overwegend rode en soms gesmoorde - keramische pannen en zinken mastgoten;
- de detaillering:
Complex Weurtseweg I: speklagen in geel metselwerk, hoge, smalle gevelopeningen, blinde segmentbogen met metselmozaïek in de boogtrommels (n.b. de oorspronkelijke gemetselde schoorstenen zijn gesloopt), loodslabben, beschoten topgevels, kozijnen;
Complex Weurtseweg II: sober siermetselwerk langs dakranden, op hoeken, rollagen en gemetselde lekdorpels;
- de verbijzonderingen in het bebouwingsbeeld, b.v. vlaamse gevels, topgevels, gevelvoorsprongen, met name bij hoekpanden, in het midden van langere blokken en op zichtlocaties;
- het poortgebouw (onderdoorgang) aan de Amstelstraat;
- de afleesbaarheid van de bijzondere functie (winkel functie in plaats van woonfunctie) aan de verschijningsvorm van de winkelpanden op de hoek van de Weurtseweg-Kanaalstraat (en de hoek Waterstraat-Kanaalstraat).

Met betrekking tot de **openbare ruimte, groenvoorzieningen** en **tuinen** zijn van belang:

- de klinkerbestrating (Dijkstraat, Pater van Hooffstraat, Waalstraat, Maasstraat, Merwedestraat, Amstelstraat);
- de laanbeplanting (Weurtseweg, Kanaalstraat, Waterstraat)
- de bomen op het plein aan de Amstelstraat;
- het open, en deels nog groene karakter van de voortuinen; (door de relatief gesloten bouwblokken spelen de achtertuinen in het straatbeeld een zeer ondergeschikte rol);
- erfafscheidingen: de eenheid in de wijze waarop de tuinen van de openbare ruimte zijn gescheiden: smeedijzeren hekwerken (complex Weurtseweg I) en lage gemetselde tuinmuurtjes (complex Weurtseweg II) voorzien van ezelsruggen met in beton en grind uitgevoerde hoekaccenten bij de voortuinen en hoge, gemetselde tuilmuren daar waar zij/achtertuinen aan de openbare ruimte grenzen (Complex Weurtseweg II).

6 Waardering (motivering)

Het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier is van **stedenbouwkundige waarde** op grond van de hoogwaardige ruimtelijke en esthetische kwaliteit, mede tot stand gekomen op basis van herkenbare stedenbouwkundige concepten verwant aan de tuinstadgedachte, die in het stratenplan en de verdere opbouw van de wijk duidelijk herkenbaar zijn gebleven.

Het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier is van **situationele waarde** wegens de kwaliteit van de aanwezige bebouwing en de wijze waarop deze aan de straten en rondom de pleinvormige ruimten is gegroepeerd.

Het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier is voorts van belang wegens de **gaafheid** van de bebouwing in hoofdlijnen en **herkenbaarheid** als een samenhangend geheel.

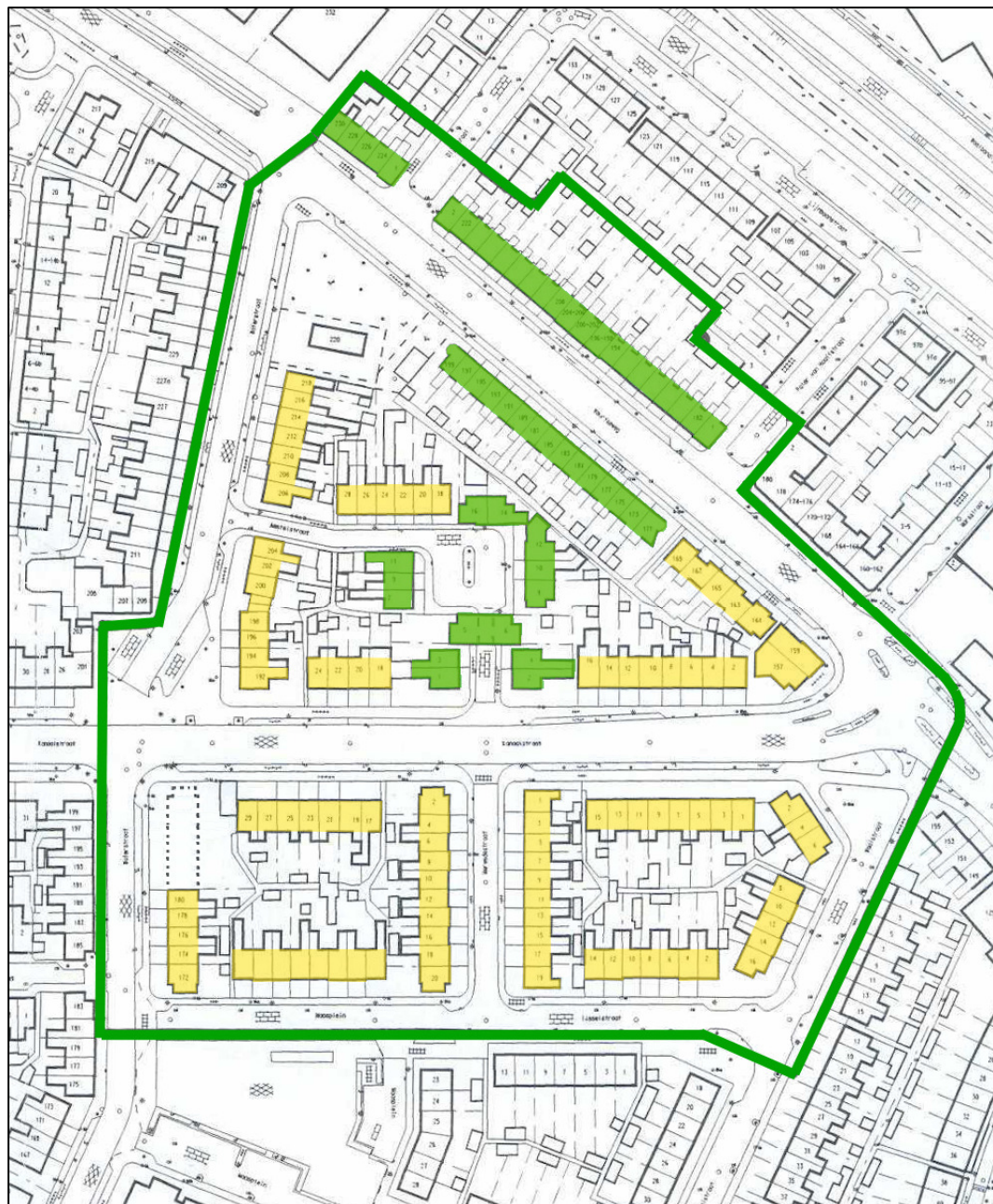
Het Beschermd Stadsbeeld Waterkwartier is van hoge **cultuurhistorische waarde** als oudste tuinwijkachtige uitbreiding in Nijmegen-West, hoofdzakelijk ontwikkeld ten behoeve van de huisvesting van arbeiders werkzaam in de aldaar gevestigde industrie. De woningblokken van het complex Weurt-I aan de Weurtseweg zijn de oudste bewaard gebleven voorbeelden van de Nijmeegse sociale woningbouw, na de invoering van de Woningwet.

Bovengenoemde kwaliteiten maken het Waterkwartier tot een voor Nijmegen waardevol geheel.

Bronvermelding

Gelders Genootschap. Vooroorlogse Woonbuurten in Nijmegen. Arnhem, mei 2001.

Gemeente Nijmegen. Bouwtekeningen Waterkwartier.

BESCHERMD STADSBEELD: WATERKWARTIER

 begrenzing beschermd stadsbeeld
 achterzijde van de percelen Weurtseweg 224-230, Dijkstraat 1 en 2, Weurtseweg 182-222 en Pater van Hooffstraat 1, de voorzijde van de percelen Weurtseweg 160-180 en verder de straten Waalstraat, IJsselstraat, Maasplein en de Waterstraat (ten zuiden en noorden van Kanaalstraat)

 beschermd Stadsbeeldobject
 Weurtseweg 157-159, 161-169
 Waterstraat 172-180, 192-198, 200-204, 206-218
 Kanaalstraat 1-15, 17-29, 2-16, 18-24
 Amstelstraat 18-28
 Merwedestraat 1-19, 2-20
 Maasplein 15-22
 IJsselstraat 2-14
 Waalstraat 2-6, 8-16

 genomineerd gemeentelijk monument
 Weurtseweg 171-199
 Weurtseweg 182-222, Dijkstraat 2, Pater van Hoofstraat 1
 Weurtseweg 224-230, Dijkstraat 1
 Amstelstraat 1-3, 5 en 6, 7-11
 Amstelstraat 2-4, 8-12, 14-16

Tot het moment waarop de Raad over aanwijzing als gemeentelijk monument beslist, zijn de genomineerde gemeentelijke monumenten aangemerkt als beschermde stadsbeeldobjecten.

Dit kaartje behoort bij raadsbesluit 05.0008385 (nr. 112/2005) d.d. 8 juni 2005

Beeldatlas

In de beeldatlas zijn de voorgevelaanzichten opgenomen van alle binnen het Beschermd Stadsbeeld gelegen straatwanden.

Van iedere straatwand - of onderdeel daarvan - is zowel een foto als een weergave van de oorspronkelijke bouwtekening afgebeeld. De foto's dateren alle van november 2003. Doordat de foto's en de corresponderende bouwtekeningen steeds boven elkaar zijn geplaatst, is in één oogopslag een vergelijking te maken tussen de oorspronkelijke situatie en de actuele toestand. De bouwtekeningen kunnen tevens dienen als inspiratiebron bij renovaties.

Op de foto's is aangegeven welke onderdelen van de gevelaanzichten van belang zijn vanuit monumentaal oogpunt. Daarbij is een indeling gemaakt in de volgende vijf categorieën:

- **rode lijnen:** de hoofdcontouren van de bebouwing (hoofdmassa, kapvorm, schoorstenen, gootlijnen, vooruitspringende geveldelen, grootte van de dakkapellen)
- **gele lijnen:** de contouren van de gevelopeningen (deuren en vensters)
- **blauwe lijnen:** detaillering in het metselwerk (rollagen, lekdorpels, siermetselwerk etc)
- **roze lijnen:** detaillering in hout
- **halfdoorzichtige groene vlakken:** erfafscheidingen

Inhoud beeldatlas

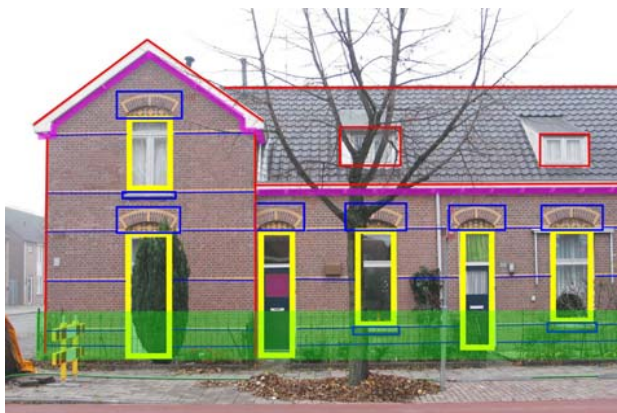
Weurtseweg I	22
Noordzijde Weurtseweg – deel 1	22
Noordzijde Weurtseweg – deel 2	23
Noordzijde Weurtseweg – deel 3	24
Noordzijde Weurtseweg – deel 4	25
Zuidzijde Weurtseweg – deel 1	26
Zuidzijde Weurtseweg – deel 2	27
Blok III (Weurtseweg II)	28
Westzijde Blok III – deel 1	28
Westzijde Blok III – deel 2	29
Zuidzijde Blok III – deel 1	30
Zuidzijde Blok III – deel 2	31
Zuidzijde Blok III – deel 3	32
Zuidoosthoek Blok III	33
Noordoostzijde Blok III	34
Noordzijde plein Blok III	35
Noord- en oostzijde plein Blok III	36
Zuid- en westzijde plein Blok III	37
Blok V (Weurtseweg II)	38
Westzijde Blok V	38
Zuidzijde Blok V	39
Oostzijde Blok V	40
Noordzijde Blok V	41
Blok VI (Weurtseweg II)	42
Westzijde Blok VI	42
Zuidzijde Blok VI	43
Zuidoostzijde Blok VI	44
Noordoostzijde Blok VI	45
Noordzijde Blok VI	46

Noordzijde Weurtseweg – deel I

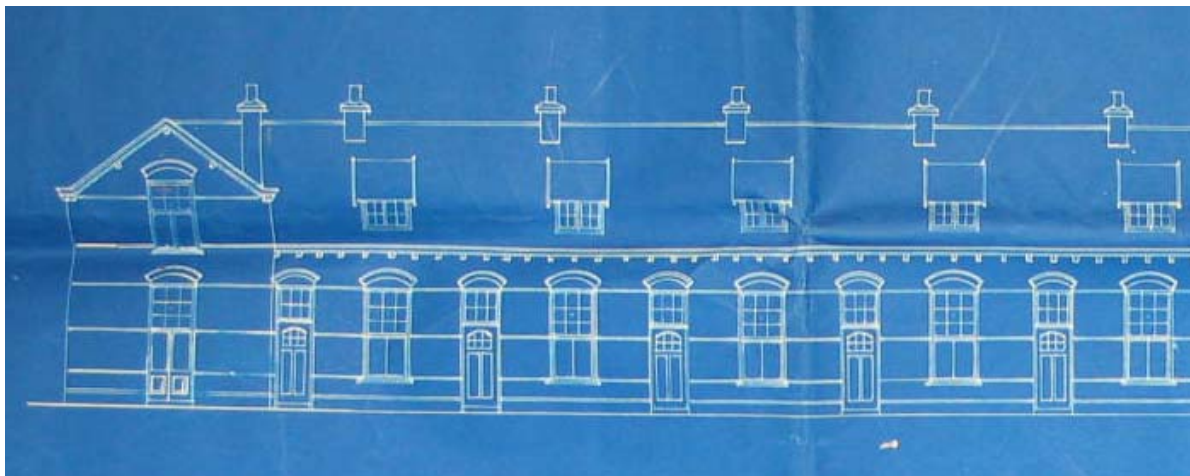
Weurtseweg 230 – 224 / Zijgevel Dijkstraat 1 Dijkstraat 1

Noordzijde Weurtseweg – deel 2

Dijkstraat 2

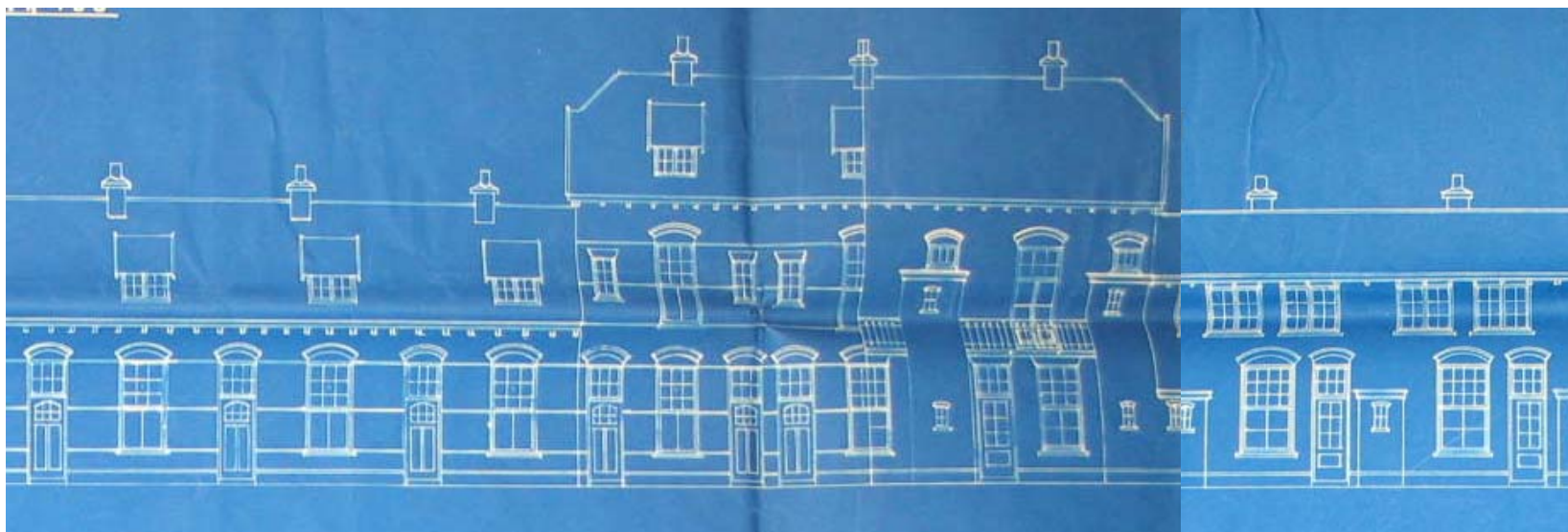
Zijgevel Dijkstraat 2 / Weurtseweg 222 – 214

Noordzijde Weurtseweg – deel 3

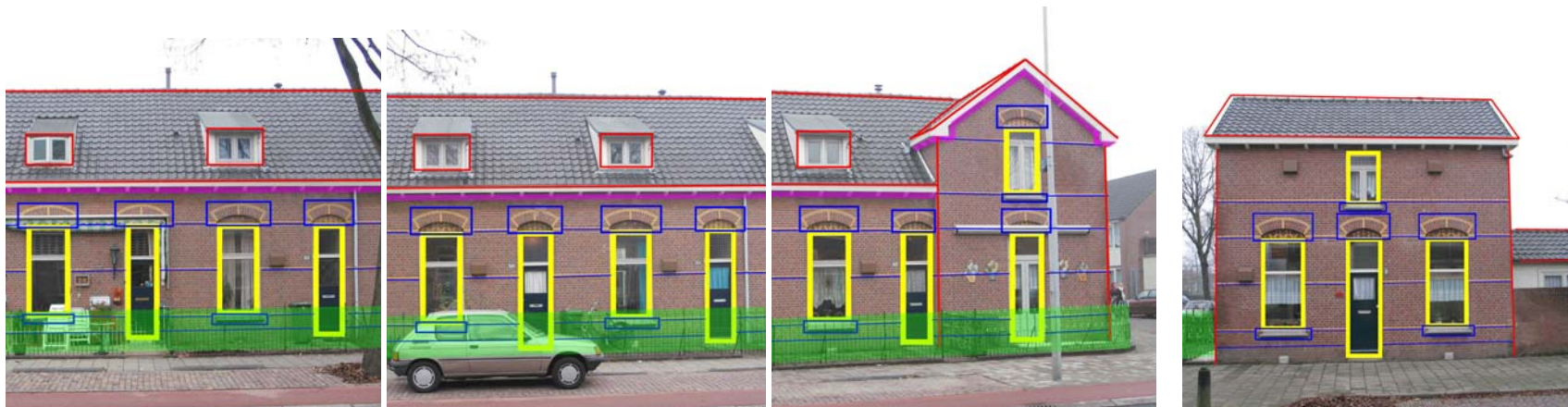

Weurtseweg 212 - 192

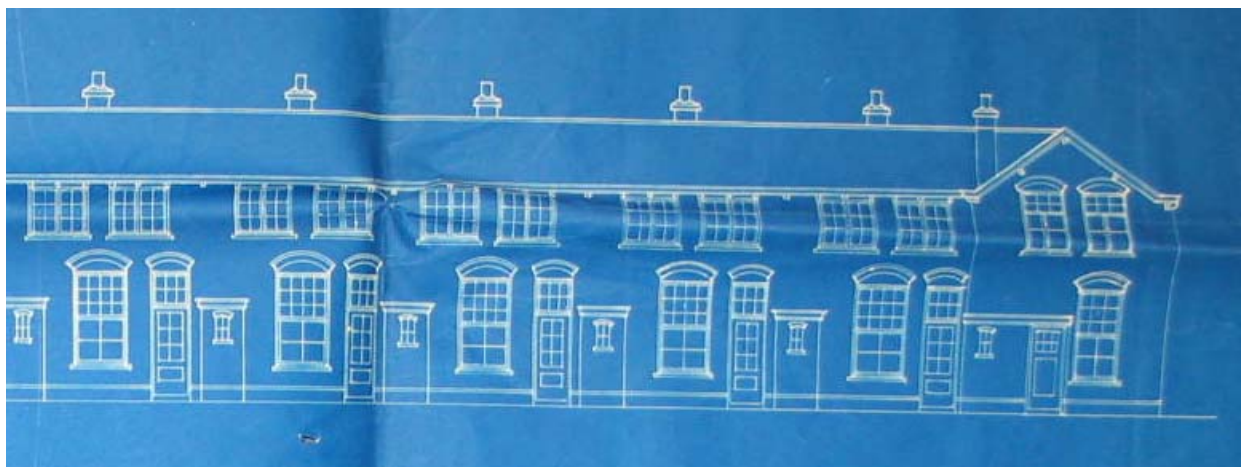
NB: Op het rechter gedeelte van de blauwdruk staat de achtergevels aangegeven.

Noordzijde Weurtseweg – deel 4

Weurtseweg 190 – 182 / Zijgevel Pater van Hooffstraat 1

Pater van Hooffstraat 1

NB: Op de blauwdruk staan de achtergevels aangegeven.

Zuidzijde Weurt – deel 1

Weurtseweg 171 - 187

Zuidzijde Weurtseweg – deel 2

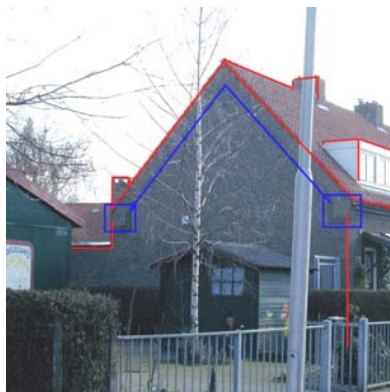
Weurtseweg 189 – 199

Zijgevel Weurtseweg 199

Westzijde Blok III (Weurtseweg II) – deel 1

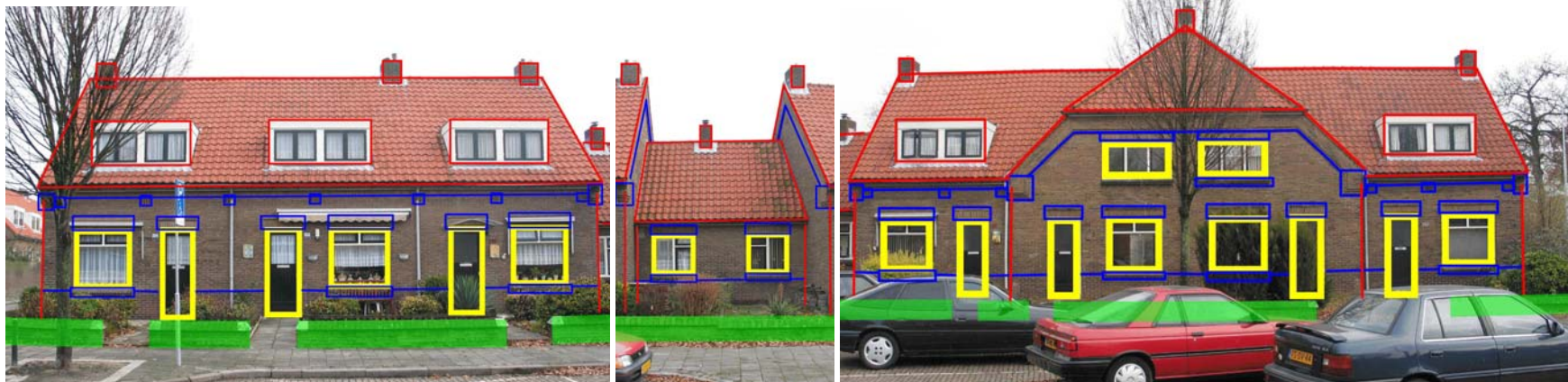
Zijgevel Waterstraat 218

Waterstraat 218 - 206

Westzijde Blok III (Weurtseweg II) – deel 2

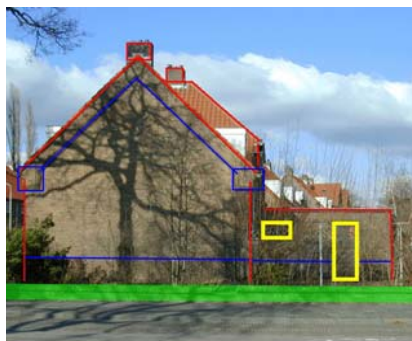

Waterstraat 204 - 192

NB: De vensterindeling in het linker gedeelte is anders uitgevoerd dan op de blauwdruk. Bij het rechter gedeelte zijn de wolfseinden achterwege gelaten.

Zuidzijde Blok III (Weurtseweg II) – deel 1

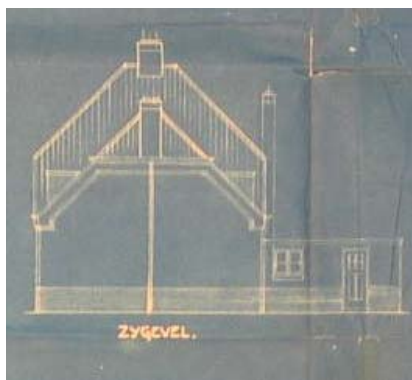
Zijgevel Waterstraat 192

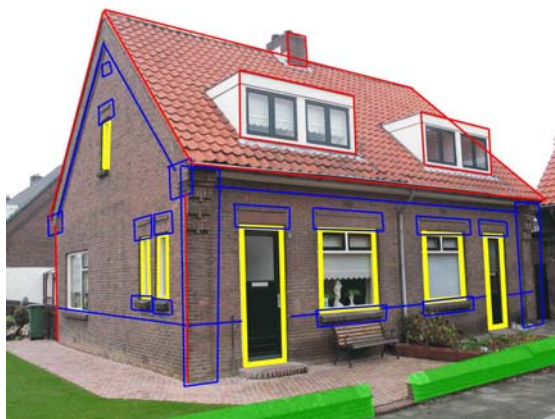
Kanaalstraat 24 – 18

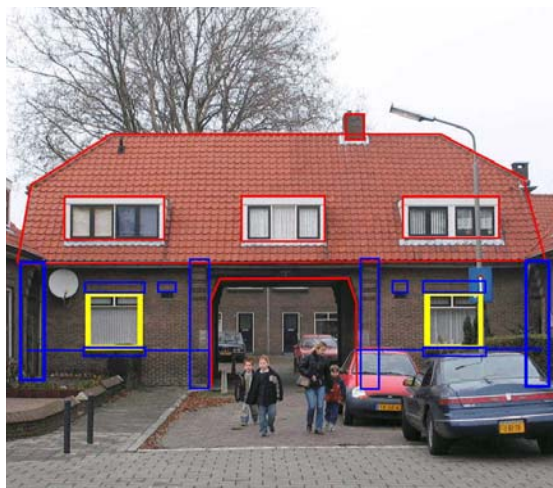
Zijgevel Amstelstraat 1

Zuidzijde Blok III (Weurtseweg II) – deel 2

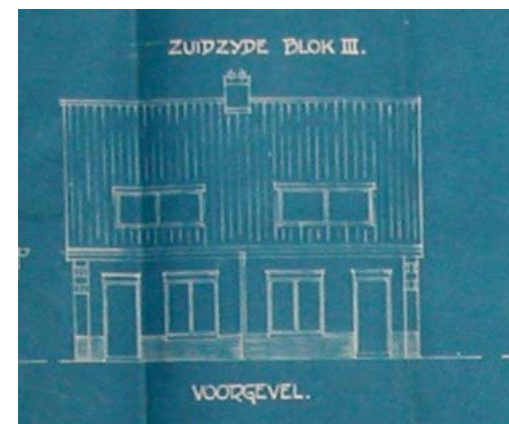
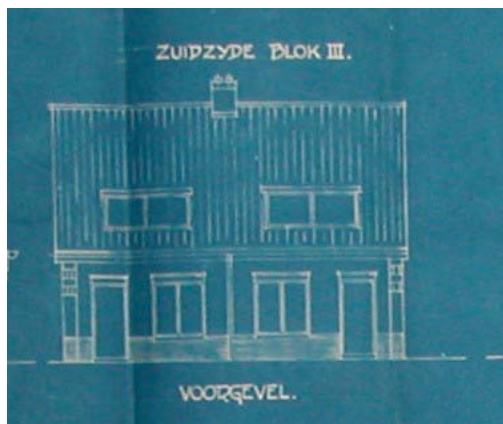
Amstelstraat 1 – 3

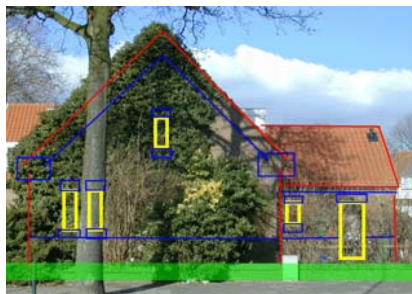
'Achterzijde poortgebouw' Amstelstraat 5 – 6

Amstelstraat 4 – 2

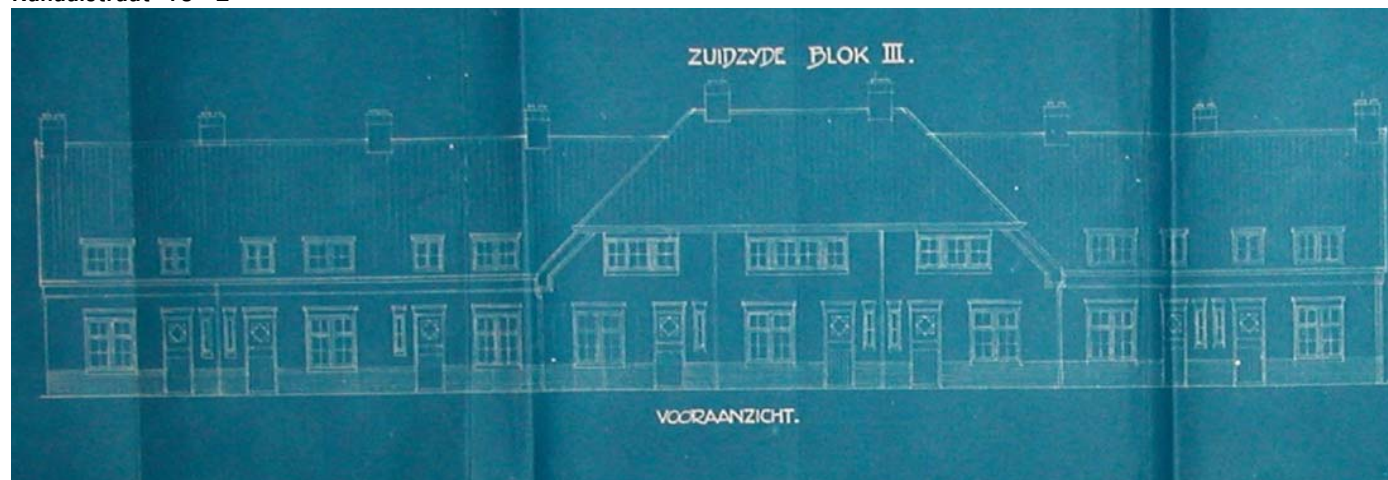
Zuidzijde Blok III (Weurtseweg II) – deel 3

Zijgevel Amstelstraat 2

Kanaalstraat 16 - 2

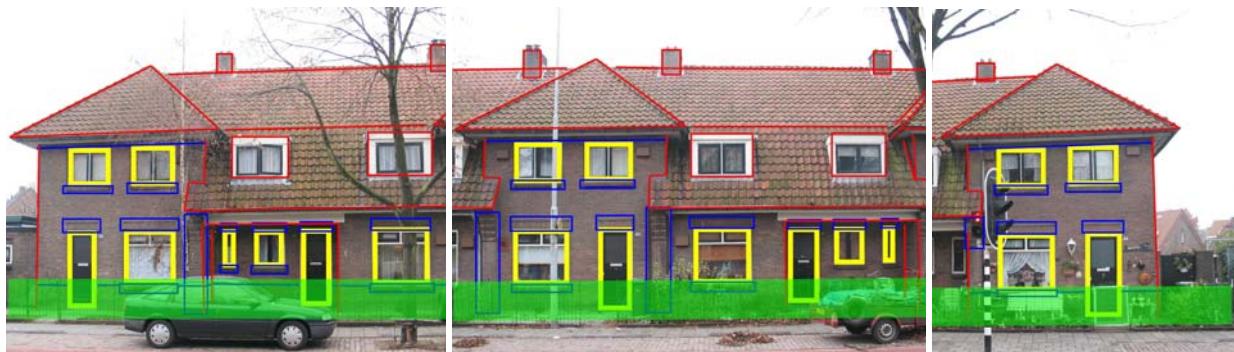
Zuidoosthoek Blok III (Weurtseweg II)

Weurtseweg 157 - 159

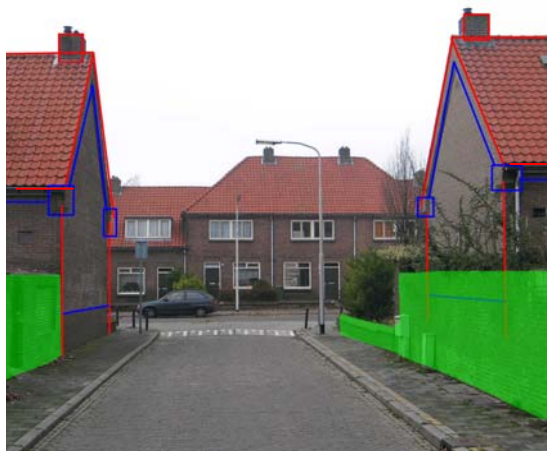
Noordoostzijde Blok III (Weurtseweg II)

Weurtseweg 161 - 169

Noordzijde plein Blok III (Weurtseweg II)

Zijgevels Waterstraat 204 en 206

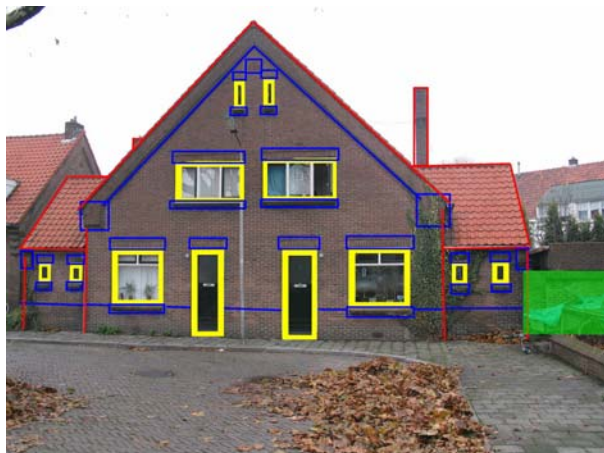
Amstelstraat 28 – 22

Amstelstraat 20 – 18

Noordzijde plein Blok III (Weurtseweg II)

Amstelstraat 16 – 14

Oostzijde plein Blok III (Weurtseweg II)

Amstelstraat 12 - 8

